

IKKINCHI JAHON URUSHIDA O'ZBEK XALQINING JASORATI VA FIDOYILIGI

Boltaboyev A.M

Farg'ona davlat universiteti Harbiy ta'lim fakulteti

Uslubiy tayyorgarlik sikli boshlig'i

Axmadjonov Sh.B

Farg'ona davlat universiteti Harbiy ta'lim fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ikkinchi jahon urushi yillarida o'zbek xalqining front va front ortidagi jasorati hamda fidoyiligi yoritildi. Unda O'zbekistonlik jangchilarning urushdagi ishtiroki, xalqning front ortidagi fidokorona mehnati, iqtisodiy safarbarlik va ma'naviy matonati tarixiy manbalar asosida tahlil qilingan. Shuningdek, urush davrida O'zbekistonga evakuatsiya qilingan aholini qabul qilish, yetim bolalarga ko'rsatilgan g'amxo'rlik va xalqning insonparvarlik fazilatlari haqida ham so'z yuritilgan. Maqolada urushning O'zbekiston jamiyati va bugungi avlod tarbiyasiga ta'siri ham yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Ikkinchi jahon urushi, o'zbek xalqi, jasorat, fidoyilik, front orti, vatanparvarlik, mehnat qahramonligi, tarixiy xotira, insonparvarlik, milliy birlik, ma'naviy matonat.

Kirish

XX asr insoniyat tarixida misli ko'rilmagan siyosiy, iqtisodiy va harbiy qarama-qarshiliklar davri sifatida namoyon bo'ldi. Ayniqsa, 1939–1945 yillarda davom etgan Ikkinchi jahon urushi jahon taraqqiyotiga ulkan ta'sir ko'rsatgan global mojaro hisoblanadi. Ushbu urush nafaqat millionlab insonlarning hayotiga zomin bo'ldi, balki davlatlarning siyosiy tizimi, iqtisodiy rivojlanishi va ijtimoiy hayotida ham tub burilishlarni yuzaga keltirdi. Urush insoniyat tarixida eng katta demografik, iqtisodiy va ma'naviy talafotlarni keltirib chiqargan voqealardan biri sifatida baholanadi.

Ikkinchi jahon urushi yillarida O'zbekiston ham sobiq ittifoqning muhim strategik hududlaridan biriga aylandi. O'zbekistondan yuz minglab insonlar frontga safarbar qilindi, mamlakat iqtisodiyoti esa harbiy ehtiyojlarga moslashtirildi. O'zbekiston xalqi jang maydonlarida ko'rsatgan jasorati bilan bir qatorda, front ortida amalga oshirgan mehnat qahramonligi orqali ham g'alabaga ulkan hissa qo'shdi. Ayniqsa, ayollar, keksalar va yoshlarning sanoat, qishloq xo'jaligi hamda transport sohalaridagi fidokorona mehnati urush yillaridagi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil bo'ldi.

Shu bilan birga, urush davrida o'zbek xalqining insonparvarlik fazilatlari ham yorqin namoyon bo'ldi. Respublikaga turli hududlardan evakuatsiya qilingan

minglab oilalar va yetim bolalar mahalliy aholi tomonidan bag'rikenglik va mehr-oqibat bilan kutib olindi. Bu holat xalqimizning azaliy insoniy qadriyatlarga sodiqligini ko'rsatadi.

Tarixiy nuqtai nazardan qaralganda, Ikkinchi jahon urushi yillarida o'zbek xalqining faoliyati faqat harbiy ishtirok bilan cheklanib qolmagan. Mazkur davr O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishi, sanoatlashuvi, demografik tarkibi va ijtimoiy munosabatlariga ham sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Ayniqsa, urush sharoitida shakllangan ijtimoiy birdamlik, ma'naviy matonat va vatanparvarlik ruhiyati xalqning keyingi taraqqiyot bosqichlarida muhim omil bo'lib xizmat qildi.

Asosiy qism

Ikkinchi jahon urushi yillarida O'zbekiston sobiq ittifoqning muhim harbiy-safarbarlik hududlaridan biri sifatida faol ishtirok etdi. Tarixiy manbalarga ko'ra, urush davrida yurtimizdan 1,5 millionga yaqin fuqaro frontga safarbar etilgan bo'lib, bu o'sha davrdagi aholining juda katta qismini tashkil qilgan. Frontga yuborilgan askarlar Sovet armiyasining turli bo'linmalarida xizmat qilib, Moskva mudofaasi, Stalingrad jangi, Kursk jangi, Leningrad qamali hamda Berlin operatsiyasi kabi muhim tarixiy janglarda qatnashdilar. Mazkur janglar Ikkinchi jahon urushi taqdirini belgilab bergan strategik harbiy harakatlar sifatida tarixga kirgan.

O'zbekistonlik jangchilar o'zlarining jasorati, matonati va jangovar tayyorgarligi bilan alohida ajralib turdilar. Ular murakkab harbiy sharoitlarda ham dushmanga qarshi qat'iyat bilan kurash olib bordilar. Ayniqsa, Sobir Rahimovning faoliyati alohida tarixiy ahamiyat kasb etadi. U general-mayor unvoni darajasigacha ko'tarilib, yirik harbiy operatsiyalarda qo'mondonlik qilgan. Sobir Rahimov nafaqat mohir harbiy sarkarda, balki askarlar uchun jasorat va fidoyilik timsoli sifatida ham tanilgan. Uning harbiy faoliyati bugungi kunda ham yosh avlodni vatanparvarlik va mardlik ruhida tarbiyalashda muhim tarixiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, Mamadali Topvoldiyev, Turg'un To'xtasinov kabi o'zbekistonlik qahramonlar jang maydonlarida ko'rsatgan mislsiz jasoratlari bilan tarixda o'chmas iz qoldirdilar. Ularning qahramonligi nafaqat harbiy muvaffaqiyatlarga, balki xalqning ma'naviy ruhiyatini mustahkamlashga ham xizmat qildi. Frontdagi o'zbekistonlik jangchilarning jasorati xalqning Vatanga sadoqati va milliy g'ururining amaliy ifodasiga aylandi.

Urush davrida milliy harbiy qismlarning shakllantirilishi ham muhim ahamiyatga ega bo'ldi. O'rta Osiyo xalqlari vakillaridan tashkil topgan harbiy bo'linmalar jangovar ruhiyati va intizomi bilan ajralib turardi. Bu holat turli millat vakillarining yagona maqsad – fashizm ustidan g'alaba qozonish yo'lida

birlashganini ko'rsatadi. Millatlararo birdamlik urush davridagi ijtimoiy barqarorlikning muhim omillaridan biri bo'ldi.

Front ortidagi iqtisodiy safarbarlik va mehnat qahramonligi

Urush yillarida O'zbekiston nafaqat harbiy, balki iqtisodiy jihatdan ham muhim strategik hududga aylandi. Front ehtiyojlarini ta'minlash maqsadida respublika iqtisodiyoti to'liq harbiy talablar asosida qayta tashkil etildi. Sovet Ittifoqining g'arbiy hududlaridan ko'plab sanoat korxonalari O'zbekistonga evakuatsiya qilinib, qisqa muddat ichida ishlab chiqarish faoliyatiga jalb qilindi. Bu jarayon respublikaning sanoatlashuv darajasini sezilarli ravishda oshirdi.

Evakuatsiya qilingan zavod va fabrikalarda harbiy texnika, qurol-yarog', o'q-dorilar, kiyim-kechak va boshqa strategik mahsulotlar ishlab chiqarildi. Frontga safarbar etilgan erkaklarning o'rnini ayollar, keksalar va o'smirlar egalladi. Ayniqsa, ayollarning iqtisodiy hayotdagi ishtiroki keskin oshib, ular zavod-fabrikalarda, qishloq xo'jaligida va transport tizimida faol mehnat qildilar. Bu jarayon urush yillarida ayollarning ijtimoiy mavqeini oshirish bilan birga, jamiyatdagi gender munosabatlariga ham ma'lum darajada ta'sir ko'rsatdi.

Qishloq xo'jaligi urush davrida strategik ahamiyatga ega bo'lgan sohalardan biri hisoblandi. O'zbekiston paxta yetishtirish bo'yicha sobiq ittifoqdagi asosiy hududlardan biri sifatida faoliyat yuritdi. "Oq oltin" nafaqat to'qimachilik sanoati uchun, balki harbiy sanoat ehtiyojlari uchun ham muhim xom ashyo vazifasini bajardi. Og'ir mehnat sharoitlariga qaramay, dehqonlar yuqori hosil yetishtirishga intildilar. Bu holat xalqning iqtisodiy safarbarlik va mehnatsevarlik darajasini ko'rsatadi.

Front ortidagi mehnat qahramonligi faqat ishlab chiqarish bilan cheklanmagan. Aholi mudofaa jamg'armalariga moddiy yordam ko'rsatish, oziq-ovqat mahsulotlarini frontga yuborish va harbiylar uchun kiyim-kechak tayyorlash ishlarida ham faol qatnashdi. "Front uchun hamma narsa, g'alaba uchun hamma narsa" shiori jamiyat hayotining asosiy tamoyiliga aylandi. Bu esa urush davridagi kollektiv ong va ijtimoiy birdamlikning yorqin namunasi.

O'zbek xalqining ma'naviy matonati va madaniy hayoti

Ikkinchi jahon urushi nafaqat harbiy va iqtisodiy, balki ma'naviy sinov ham edi. Urush yillarida xalqning ruhiy barqarorligini saqlash, jangchilarda g'alabaga ishonch hissini mustahkamlashda madaniyat va san'at muhim vosita sifatida xizmat qildi. O'zbek adabiyoti va san'ati vakillari o'z ijodlari orqali xalqni vatanparvarlik, birlik va matonat ruhida tarbiyalashga harakat qildilar.

G'afur G'ulom, Hamid Olimjon, Oybek kabi ijodkorlarning urush mavzusidagi asarlari front va front ortidagi aholining ma'naviy ruhiyatini ko'tarishda katta ahamiyatga ega bo'ldi. Ularning she'rlari, maqolalari va publitsistik chiqishlari

xalqni jasorat va sabr-matонатga undadi. Ayniqsa, urush mavzusidagi badiiy asarlar jangchilarda ruhiy ko'tarinkilikni saqlashda muhim rol o'ynadi.

Teatr va san'at jamoalari ham urush yillarida faoliyatini to'xtatmadi. Konsert dasturlari, sahna asarlari va adabiy tadbirlar jangchilar hamda mehnatkashlar uchun muntazam tashkil etildi. San'atning bu shakllari xalq ruhiyatini tushkunlikdan saqlash va ma'naviy safarbarlikni mustahkamlashga xizmat qildi.

Urush davrida O'zbekistonga ko'plab olimlar, yozuvchilar, rassomlar va san'atkorlarning evakuatsiya qilinishi mahalliy madaniy hayotning yanada boyishiga sabab bo'ldi. Turli xalqlar madaniyatining o'zaro yaqinlashuvi natijasida yangi ijodiy aloqalar va madaniy hamkorlik shakllandi. Bu esa O'zbekistonning urush davridagi madaniy muhitini yanada rivojlantirdi.

Evakuatsiya jarayonlari va insonparvarlik an'analari

Ikkinchi jahon urushi yillarida O'zbekiston minglab insonlar uchun xavfsiz boshpana hududiga aylandi. Front hududlaridan, ayniqsa Ukraina, Belorusiya va Rossiyaning g'arbiy viloyatlaridan ko'plab oilalar respublika hududiga evakuatsiya qilindi. O'zbek xalqi ushbu insonlarni bag'rikenglik va insonparvarlik ruhida kutib oldi.

Mahalliy aholi o'z uylarini evakuatsiya qilingan oilalar bilan bo'lishib, ularga moddiy va ma'naviy yordam ko'rsatdi. Ayniqsa, urush tufayli ota-onasidan ayrilgan bolalarga g'amxo'rlik ko'rsatish umumxalq harakatiga aylandi. Shoahmad Shomahmudov oilasi tomonidan turli millat vakillaridan bo'lgan yetim bolalarning asrab olinishi xalqimizning insonparvarlik an'alarini yaqqol namoyon etdi.

Evakuatsiya qilingan bolalar uchun maktablar, internatlar va bolalar uylari tashkil qilindi. Og'ir iqtisodiy vaziyatga qaramay, yosh avlodning ta'lim-tarbiyasiga e'tibor qaratilishi jamiyatning kelajak uchun mas'uliyat hissi yuqori bo'lganini ko'rsatadi.

Urushning O'zbekiston jamiyatiga ijtimoiy va iqtisodiy ta'siri

Ikkinchi jahon urushi O'zbekiston jamiyatining ijtimoiy-demografik va iqtisodiy taraqqiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Frontdagi katta talafotlar natijasida urushdan keyingi davrda demografik nomutanosiblik yuzaga keldi. Ko'plab oilalar o'z yaqinlaridan ayrildi, ayrim hududlarda erkaklar sonining kamayishi mehnat resurslariga ham ta'sir ko'rsatdi.

Biroq urush davridagi iqtisodiy mobilizatsiya O'zbekistonning sanoatlashuv jarayonini tezlashtirdi. Respublikaga ko'chirib keltirilgan sanoat korxonalarini urushdan keyin ham faoliyatini davom ettirdi. Natijada sanoat ishlab chiqarishi kengaydi, texnik va muhandislik sohalari rivojlandi.

Urush yillarida ayollarning iqtisodiy va ijtimoiy hayotdagi roli ham keskin oshdi. Ayollar ishlab chiqarish va boshqaruv tizimida faol qatnashib, jamiyat

taraqqiyotining muhim subektiga aylandilar. Bu jarayon keyingi davrlarda ayollarning jamiyatdagi mavqeini mustahkamlashga zamin yaratdi.

Shunday qilib, Ikkinchi jahon urushi o'zbek xalqi tarixida nafaqat katta sinov, balki xalqning ma'naviy kuchi, birdamligi va tarixiy bardoshlilikini namoyon etgan davr sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Ikkinchi jahon urushi yillarida o'zbek xalqining front va front ortidagi faoliyati yuksak vatanparvarlik, ijtimoiy birdamlik va insonparvarlik tamoyillarining yorqin ifodasi bo'ldi. O'zbekistonlik jangchilarning harbiy jasorati, mehnatkashlarning iqtisodiy fidoyiligi hamda xalqning ma'naviy matonati fashizm ustidan qozonilgan g'alabaga munosib hissa bo'lib qo'shildi.

Urush davrida yuzaga kelgan iqtisodiy mobilizatsiya respublikaning sanoatlashuv jarayonini jadallashtirdi, yangi ishlab chiqarish tarmoqlari va texnik infratuzilmaning shakllanishiga zamin yaratdi. Shu bilan birga, ayollarning ishlab chiqarishdagi faol ishtiroki va jamiyatdagi mavqeining oshishi ijtimoiy munosabatlar tizimida muhim o'zgarishlarni yuzaga keltirdi.

Evakuatsiya qilingan aholini qabul qilish, yetim bolalarga g'amxo'rlik ko'rsatish va turli millat vakillariga yordam berish xalqimizning insonparvarlik va bag'rikenglik an'analarini namoyon etdi. Bu holat urush davridagi ma'naviy birdamlikning muhim tarixiy ko'rinishlaridan biri sifatida baholanadi.

Bugungi kunda Ikkinchi jahon urushi yillaridagi tarixiy tajriba yosh avlodni milliy g'urur, tarixiy xotira va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qilmoqda. Frontda jon fido qilgan qahramonlar hamda orqa jabhada fidokorona mehnat qilgan insonlarning xotirasi xalqimiz ma'naviy merosining ajralmas qismi sifatida doimo e'zozlanishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. – Toshkent: O'zbekiston, 2020.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
3. Usmonov Q. O'zbekiston tarixi. – Toshkent: Sharq, 2021.
4. Asqarov A.A. Ikkinchi jahon urushi va O'zbekiston. – Toshkent: O'zbekiston, 2015.
5. Rajabov Q. O'zbek xalqi urush yillarida. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2009.

6. Sodiqov A. Ikkinchi jahon urushi va O'рта Osiyo. – Toshkent: Akademiya, 2012.
7. Nazarov F. Vatanparvarlik tarbiyasi tarixi. – Toshkent: Tafakkur, 2018.
8. Mirzayev H. O'zbekistonda evakuatsiya va insonparvarlik. – Toshkent: O'zbekiston, 2011.
9. Qosimov B. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2002.
10. Ziyodullayev S. O'zbekiston iqtisodiyoti urush davrida. – Toshkent: Fa